

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
Кафедра фінансів, обліку і аудиту

Методичні рекомендації з організації самостійної роботи студентів
з дисципліни **«Теорія економічного аналізу»**

для студентів 3 курсу

6.030508 « Фінанси і кредит»
(шифр та назва напрямку (спеціальності) підготовки)

Розроблені: к.е.н., доцент Соловей Н.В.,
(науковий ступінь, вчене звання, П.І.Б. викладача)

Розглянуто та схвалено
на засіданні кафедри фінансів, обліку і аудиту
(повна назва кафедри)

Протокол №   від «   » _____ 20 р.

Вступ

Основним методом глибокого, творчого засвоєння знань з економічної теорії є самостійна робота студента, яка проводиться за такими формами:

По перше, це опрацювання лекційного матеріалу. Оскільки лекції як форма навчання забезпечують в основному лише передачу знань з предмету, то рекомендується раціонально їх поєднати із семінарськими заняттями, на яких закріплюються і поглиблюються одержані на лекціях знання. Підготовка до семінарських занять планується на базі самостійного вивчення окремих питань, написання рефератів, а студентам-заочникам - контрольних робіт.

По-друге, самостійна робота передбачає опрацювання студентами питань, що виносяться на самостійне опрацювання і носять теоретично-практичний характер, зміст яких полягає у з'ясуванні набутих знань та здатності їх використання на практиці.

По третє, написання рефератів та доповідей з проблем, що вивчаються даною дисципліною.

По-четверте, передбачається підготовка до іспиту.

Самостійна робота студентів при опануванні курсу передбачає методи контролю поточних знань студентів шляхом опитування на семінарських заняттях. Крім того, передбачається підсумковий контроль, який здійснюється у формі іспиту. Іспит проводиться у письмовій чи усній формі. При проведенні іспиту враховують результати проміжного контролю. Невід'ємною частиною підготовки студентів до проміжного і підсумкового контролю є наявність конспекту лекцій і самопідготовок до семінарських занять та з питань, що виносяться на самостійне опрацювання.

Мета: формування у студентів системи знань, необхідних для дослідження економіки підприємств виробничої та невиробничої сфери, правильної та об'єктивної оцінки і прогнозу їх господарсько-фінансової діяльності; теоретична та практична підготовка з наукових основ економічного аналізу, його методу та методології; формування вмінь використання економіко-логічних та економіко-математичних методів і моделей для вивчення економіки підприємства.

Головні завдання курсу „Теорії економічного аналізу”

- дати розуміння студентам науково-практичної проблеми для будь-якого об'єкта аналітичних досліджень;
- ознайомити студентів з методами організації проведення економічного аналізу;
- подати основи методології цієї науки;
- ознайомити з методикою детермінованого та стохастичного факторного аналізу;
- навчити інформаційно виразити через систему показників стан та зміну будь-якої господарської ситуації;
- навчити студентів робити обґрунтовані об'єктивні висновки та пропозиції за результатами проведених аналітичних досліджень;
- навчити оформляти аналітичні висновки на запит користувачів відповідно до стандартів аналітичного процесу;
- сприяти дослідницькій діяльності, розвитку самостійності та відповідальності студента

В результаті вивчення курсу „Теорія економічного аналізу” студенти повинні мати такі знання:

- основні поняття щодо теоретичних засад економічного аналізу
- чіткі уявлення та поняття щодо видів економічного аналізу, їх класифікації, принципів економічного аналізу, методики економічного аналізу, основних засобів обробки економічної інформації;
- мати глибоке розуміння теоретичних основ сучасного підходу до аналізу господарської діяльності

після вивчення курсу „Теорія економічного аналізу” студент повинен вміти:

- спираючись на матеріальні носії інформації давати визначення основних теоретичним положенням, методологічним принципам, прийомам здійснення економічного аналізу;

- спираючись на постійний розумовий контроль без допомоги матеріальних носіїв інформації давати визначення основним поняттям, методологічним принципам, прийомам, що використовуються в економічному аналізі;

- використовуючи власні знання основних методів економічного аналізу, самостійно визначати проблеми, досліджувати основні причини, наслідки, взаємозв'язки, розробляти пропозиції.

Студенти повинні бути ознайомленими:

- з предметом та завданнями дисципліни „Теорія економічного аналізу”

- з реальним станом справ у сучасній системі економічного аналізу;

- з навчальною літературою з курсу „Теорія економічного аналізу”

- з науковими та науково-публіцистичними виданнями, у яких висвітлюються питання економічного аналізу України та в економічно розвинутих країнах.

Міжпредметні зв'язки: " Бухгалтерський облік", "Статистика", "Економетрія", "Основи економічної теорії"

Тема 1. Наукові основи економічного аналізу.

1. Господарська діяльність підприємств різних галузей.

2. Основна мета аналізу в управлінні підприємством.

Аналіз ринкової економіки, роль і місце економічного аналізу в управлінні підприємствами різноманітних форм власності та підвищення ефективності господарювання.

Аналіз ринкової економіки, роль і місце економічного аналізу в управлінні підприємствами різноманітних форм власності та підвищення ефективності господарювання.

При ринковій економіці потрібні нові дослідження. А часто і нова методологія та нові прийоми економічного аналізу. Докорінні зміни, що відбуваються в нашому суспільстві, висувають нові вимоги і до організації та проведення економічного аналізу. З розширенням роздержавленням, приватизації та самостійності в господарській діяльності підприємств буде розширюватися сфера використання аналізу.

Важливим завданням економічного аналізу за сучасних умов є дослідження комерційного ризику.

Для ринкової економіки характерна динамічність ситуації, що відноситься і до підприємств та їх зовнішнього середовища. В цих умовах першочергова роль належить ситуаційному комерційному аналізу заснованому на комп'ютерній технології обробки оперативних та інформаційних масивів. Це дозволить оперативно керувати діяльністю на підприємстві.

Господарська діяльність підприємств різних галузей матеріального виробництва є основою суспільного відтворення ВВП. Кожне підприємство є складною системою взаємопов'язаних підрозділів і ланок, які виконують різні функції в процесі виробництва продукції. Господарська діяльність підприємства потребує систематичного вивчення для успішного управління нею.

Управління – це ефективне досягнення мети підприємства шляхом планування. Організації, мотивації і контролю за ресурсами.

Система управління забезпечує умови, необхідні для реалізації поставлених цілей. Діяльність підприємства відзначається своєю багатогранністю та наявністю великої кількості господарських ситуацій, що, в свою чергу, викликає необхідність проведення їх аналізу. Цю роль у процесі управління і виконує економічний аналіз. В системі управління

можна виділити керуючу (суб'єкт управління) та керовану (об'єкт управління) систему. До керуючої системи відносять сукупність органів, засобів та прийомів управління. Керована система – господарська діяльність підприємства.

В процесі управління економічний аналіз виконує роль зворотного зв'язку між керуючою та керованою системами. При прямому зв'язку економічний аналіз допомагає створити проект управлінського рішення, тобто створює параметри впливу на керовану систему, а при зворотному – дає оцінку ефективності управлінського рішення та доцільності його коригування.

Отже, економічний аналіз займає проміжне місце між інформаційним етапом та етапом прийняття рішень, впливаючи на якість прийнятих управлінських рішень.

Основна мета аналізу в управлінні підприємством – виявити причинні зв'язки між кінцевими результатами і умовами, що призвели до таких результатів. Або можуть виникнути в майбутньому.

Аналіз проводиться не лише з метою констатації фактів і оцінки досягнутих результатів. А й для виявлення недоліків, помилок, і оперативного впливу на процес виробництва. А тому необхідно підвищувати його оперативність і ефективність.

У сучасних умовах змінюються принципи та методи управління, створюються нові форми господарювання, з'являються нові досягнення в методології аналітичних досліджень. Все це посилює роль економічного аналізу в управлінні підприємством.

Отже, економічний аналіз є важливим елементом в системі управління виробництвом, основою розробки науково-обґрунтованих управлінських рішень та інструментом контролю за їх виконанням.

Література [1, 3, 15, 29].

Тема 2. Організація та інформаційне забезпечення ЕА.

1. Основи організації комп'ютерної обробки економічної інформації для економічного аналізу.

2. Класифікація та характеристика найважливіших видів економічної інформації: правова, нормативно – довідкова, планова, фактографічна.

3. Система показників та принципи побудови аналітичних таблиць.

4. Основи організації комп'ютерної обробки економічної інформації для економічного аналізу.

У сучасних умовах господарювання реформа і технічний процес зажадають від підприємств, об'єднань і головним нарахуванням господарств України > ретельних економічних розрахунків й обґрунтування, які базуються на точному науковому аналізі, що дозволяє врахувати численні, як внутрішні так і зовнішні умови і зв'язки. Це створює потребу не лише в підвищенні ін формалізації але й у її деталізації. В результаті виникнення необхідності ретельного аналізу самих інформаційних потоків, їхнього розмежування за факторами, що обслуговуються. Вирішення даної проблеми задачі є неможливим без широкого використання в управлінні підприємством комп'ютерна техніка, наукова методика прийняття рішень й автоматичного застосування збору, перед її обробкою інформації.

Високий рівень використання комп'ютерної техніки - коли на базі комп'ютера створюється локальна проблема — орієнтована автоматична робоче місця. їх використання для автоматичної праці обчислення, і що стосується 1-го відділу підприємства. Ще більше високий рівень - коли між локальної. ПО АРМ установлений зв'язок і вони можуть обміняти між собою вихідною і резервною інформацією.

Організація так званої комп'ютерної мережі однак зараз ефективно створюється система управління з організацією включає в інформативний процес комплексної взаємодії і застосування, реєстрування, накопичення, переробки інформації, що дозволяє реалізувати формовані процедури, а також творчі можливості людини в цілому за усіма формами і підрозділами управління підприємства.

Такі системи - АСУ. Вони належать до класу організованих систем, що мають потреби у процесі їх формування в особистої участі людини, тому АСУ відрізняються від САУ(лише технічні).

Класифікація та характеристика найважливіших видів економічної інформації: правова, нормативно – довідкова, планова, фактографічна.

Класифікація:

- Змінність(постійні, умовно - постійні, змінні, інформаційні)
- Насиченості (недостатньо, достатньо, надлишкові);
- Способи зображення(текстові, графічні, мультимедійні);
- Функціональне призначення (прогностичні, планові, нормативні, облікові) ;
- Ступінь обробки(вхідна, вихідна) ;
- Місце утворення (внутрішні, зовнішні) ;
- Обсяг необхідних відомостей для управління економікою підприємств (комплексні, тематичні) ;
- Носії інформації (нематематичні, математичні).

Правова - нормативні акти, інструкції, закони, розпорядження, накази, котрі регулюють і регламентують господарську діяльність підприємства.

Планова - інформація про майбутні процеси і явища, мінімальні результати. Це всі види планів (перспективні, оперативні, господарські завдання).

Нормативно - договірні - використання при прогностичному, техніко - економічному, оперативному плануванні, економічному обґрунтуванні (норми витрат пального, електроенергетичних матеріалів, розцінки, тарифні ставки, амортизаційні відрахування).

Фактографічні - дані бухгалтерського обліку, статутного, оперативного обліку (облік, регламентація первинних документів, зведених про використання робочого часу, підвищення продуктивності праці), дані бухгалтерського, статутного, оперативного, звітного обліку (форма 1, форма 2, звіт про використання капіталовкладень).

Система показників та принципи побудови аналітичних таблиць.

Результати аналізу звичайно викладаються у формі таблиць, вона найбільше раціональніша і зручніша для сприйняття змісту аналітичної інформації про досліджене явище за допомогою цифр розташованих у певному порядку, а також вираз, і це наочніше ніж текст викладу.

Існують 3 види таблиць:

- Прості;
- Групові;
- Комбіновані.

У просторі перераховується одиниця сукупності показників, що характеризують явище. У групові табличні дані по окремим одиницям досліджу вальної сукупності об'єднуються у групи за однією істотною ознакою.

У комбіновані таблиці матеріал розбивають на групи і підгрупи за декількома ознаками. У груповані таблиці поділяються просте угруповання, у комбіновані - комбіноване. Вони допомагають установлювати зв'язки між досліджу вальними явищами.

Проста таблиця дає лише перелік інформації про досліджу вальне явище.

За аналітичним змістом розробляються таблиці, що відбивають характеристику досліджу вального об'єкта за тими чи іншими ознаками, порівняного розрахунку показників, динаміки досліджу вальних показників, структурні зміни у складі показників, їх взаємозв'язку за різноманітними ознаками, результати розрахунку впливу чинників на

рівні досліджу вального показника, методологія підрахунку резервів, зведені результати аналізу.

Література [11, 14, 22, 36].

Тема 3. Показники господарської діяльності в ЕА.

1. Аналіз фінансової стабільності та платоспроможності підприємства.
2. Ліквідність, платоспроможність, банкрутство.

Аналіз фінансової стабільності та платоспроможності підприємства.

Аналіз фінансового стану підприємства є постійною необхідністю, бо не можна вести господарство без аналізу його доходів і витрат. Закони ринкової економіки потребують відповідного способу мислення й поведінки всіх її учасників. Ринкова економіка приводить у рух усі ресурси, аби кожна вкладена в підприємство гривня давала найвищий прибуток. Щоб забезпечити це необхідно постійно аналізувати фінансовий стан, проводити обґрунтоване наукове дослідження фінансових відносин і руху фінансових ресурсів у процесі господарської і торгової діяльності підприємства.

Фінансовий стан підприємства – це показник його фінансової конкурентоспроможності, тобто кредитоспроможності, платоспроможності, виконання зобов'язань перед державою та іншими підприємствами.

Джерела:

Ф№1 “Баланс”

Ф№2 “Звіт про фінансові результати”

Ф№3 “Звіт про рух грошових коштів”

Ф№4 “Звіт про власний капітал”

Далі вивчають співвідношення динаміки оборотних і не оборотних активів, а також показники мобільності всього майна підприємства й оборотних коштів.

а) якщо оборотні кошти збільшилися, а необоротні активи зменшилися, це значить, що на підприємстві спостерігається тенденція прискорення оборотності всього майна підприємства. Результатом може бути вивільнення частини коштів і короткострокових вкладень.

б) для характеристики майна розраховується коефіцієнт мобільності майна: відношення вартості оборотних активів до вартості всього майна;

в) коефіцієнт мобільності оборотних активів : відношення найбільш мобільної частини (коштів і фінансових вкладень) до вартості оборотних активів.

Ліквідність, платоспроможність, банкрутство.

Аналіз ліквідності балансу є необхідним в умовах ринкових відносин через посилення конкурентної боротьби та платоспроможності підприємства. Платоспроможність підприємства - здатність своєчасно виконувати свої зобов'язання.

Ліквідність балансу – це ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у гроші повинен відповідати терміну погашення зобов'язань.

Залежно від ступеня ліквідності, тобто швидкості перетворення в грошові зобов'язання, активи підприємства поділяються на групи:

- найбільш ліквідні активи (A_1) – усі статті грошових засобів підприємства і короткострокові фінансові вкладення;
- швидко реалізовані актив (A_2) – дебіторська заборгованість та інші оборотні активи;
- повільно реалізовані активи (A_3) – статті розділу II А “Запаси”, “Довгострокові фінансові вкладення”, “Розрахунки із засновниками”;

▪ важко реалізовані активи (A_4) – статті р I А, “Основні засоби і вкладення” за винятком статей, включених до попередньої групи;

Пасиви балансу групуються за ступенем терміновості їх оплати:

▪ найбільш термінові зобов’язання (Π_1) – короткострокова заборгованість IV р П, а також поточні зобов’язання за розрахунками;

▪ короткострокові пасиви (Π_2) – короткострокові кредити та поточна заборгованість за довгостроковими зобов’язаннями IV р П, крім статей, включених до попередньої групи;

▪ довгострокові пасиви (Π_3) – довгострокові кредити і зобов’язання і суми в II р п “Забезпечення наступних витрат і платежів”;

▪ Постійні пасиви (Π_4) – статті, I р П “Власний капітал”, р V П “Доходи майбутніх періодів”.

Для визначення ліквідності балансу треба зіставити підсумки даних за активами і пасивами. Баланс вважається абсолютно ліквідним коли:

$$A_1 \geq \Pi_1$$

$$A_2 \geq \Pi_2$$

$$A_3 \geq \Pi_3$$

$$A_4 \geq \Pi_4$$

Література [21, 27, 28, 39,44].

Тема 4. Метод економічного аналізу, його особливості.

1. Характерні особливості (риси) методу економічного аналізу.
2. Найважливіші елементом застосування методу економічного аналізу.

Кожна наукова дисципліна має свій предмет та метод дослідження. Термін «метод» походить від грецького «methodos», що в перекладі означає «шлях до чогось», тобто знання про те, яким способом, в якій послідовності потрібно розв’язувати ті чи інші завдання.

Під методом у широкому змісті слова розуміється спосіб підходу до вивчення реальної дійсності, спосіб дослідження явищ природи і суспільства.

Всі економічні явища, що відбуваються на окремому підприємстві, або їхні сукупності являють собою щось ціле, узагальнене. По таким узагальненим даним можна визначити, що підприємство має низькі темпи виробництва продукції або інших показників, але це не дає можливості установити причини цих явищ, виявити шляхи їхнього усунення. Тому виникає необхідність загальне явище розкласти на складові частини, щоб виділити ведучі, визначальні фактори. Таким розкладанням об’єкта, що досліджується, на його складові частини і займається аналіз.

Поняття аналізу як розкладання предмета або явища на складові частини є загальним. Однак аналіз економічних явищ можливий тільки на основі логічних прийомів, побудови моделей, уявного, абстрактного розкладання. Таким чином, аналіз економічних явищ являє собою абстрактне розкладання цих явищ на складові частини шляхом використання логічних прийомів і моделювання.

Абстрактнологічна характеристика методу економічного аналізу передбачає необхідність вивчення характеристик об’єкта, що досліджується, і вибір того методологічного апарату, що відповідає цим характеристикам. Наприклад, аналіз впливу чисельності робітників і їх продуктивності праці на обсяг виробництва в автоматизованих апаратних виробництвах не дозволить одержати вірних висновків у зв’язку із тим, що основними факторами, що впливають на обсяг виробництва в цьому випадку є кількість обладнання, його продуктивність і фонд часу роботи обладнання. Збільшення чисельності

персоналу при даній кількості обладнання в цьому випадку не веде до зростання обсягу виробництва продукції.

Розкладання загального явища на складові частини дає можливість вивчити окремі сторони цього явища. Після оцінки впливу факторів на результуючий показник необхідно відновити єдність досліджуваного явища за допомогою синтезу об'єднанням однорідних явищ у групи, узагальненням впливу різних причин, підведенням підсумків діяльності досліджуваних об'єктів. При узагальненні результатів аналізу необхідно із всієї множини факторів, що вивчаються, виділити типові від випадкових, головні, від яких залежать результати діяльності від неголовних.

У широкому розумінні слова методом називають шлях пізнання процесів, явищ і предметів у природі й суспільстві. Якщо предмет відповідає на запитання "Що вивчається?", то метод - "Як вивчається?, Якими прийомами?". Загальним методом для всіх наук є діалектичний, який передбачає, що досліджувані явища між собою взаємозв'язані і знаходяться в постійному русі. Кожна наука має властивий для неї спосіб проникнення у зміст і суть предмета, що вивчається.

Метод економічного аналізу - це спосіб системного, комплексного вивчення результатів господарської діяльності підприємств, їх об'єднань і окремих структурних підрозділів за допомогою спеціальних прийомів, які дозволяють дати об'єктивну оцінку змінюваності виробничих процесів, виявити внутрішні резерви і намітити раціональні шляхи їх використання.

Звідси випливають такі характерні особливості (риси) методу економічного аналізу:

- **системний підхід** до вивчення економічних явищ і процесів, що вимагає охоплення всіх аспектів діяльності підприємства як системи, що, в свою чергу, виступає складовою частиною системи вищого порядку;

- **комплексний підхід** до аналізу економічних явищ і процесів, що передбачає вивчення їх взаємозв'язку і взаємозалежності між собою, тобто розгляд всіх сторін господарської діяльності підприємств;

- **використання спеціальних прийомів** (способів) для виявлення, розрахунку і узагальнення впливу окремих факторів на зміну досліджуваних техніко-економічних показників.

Здійснюючи аналіз, слід враховувати, що результати господарської діяльності залежать від багатьох різноманітних факторів. Фактори в аналізі - це активно діючі сили, які призводять до певних змін у стані аналізованого об'єкта і в інших показниках, що відбивають цей стан. Деякі з них діють на розвиток підприємства позитивно, а інші перешкоджають розвитку, затримують його. У зв'язку з цим одним із завдань економічного аналізу є виявлення впливу позитивних і негативних факторів на результати виробничо-експлуатаційної діяльності підприємств і організацій міського господарства.

Однією з найважливіших особливостей методу економічного аналізу є **використання системи показників** для вивчення господарських явищ та процесів. Адже економічний аналіз спроможний дослідити лише ті економічні явища, які відображено в певних економічних показниках, що мають числову характеристику. Наприклад, такі властивості продуктів харчування, як смак, колір, запах, корисність, не мають об'єктивної числової характеристики, а для того, щоб вони могли стати об'єктом дослідження в економічному аналізі, потрібно спочатку розробити відповідну систему показників даних властивостей, виражених у балах. Система економічних показників базується, як правило, на системах та підсистемах економічної інформації, проте не виключено, що в процесі власне аналізу виникатиме потреба в розрахунку нових показників.

Інша характерна особливість методу економічного аналізу – **вивчення причин, що вплинули на зміну тих чи інших економічних показників**. Ураховуючи, що економічні явища обумовлено причинно-наслідковою залежністю, головним завданням аналізу є **розкриття та вивчення цих причин (факторів)**. На господарську діяльність підприємства, навіть на окремо взятий показник, можуть впливати численні фактори.

Визначити та вивчити абсолютно всі причини дуже складно, та й не завжди доцільно. Завдання полягає в тому, щоб знайти те найсуттєвіше, що найбільшою мірою впливає на той чи інший показник. Отже, обов'язковою умовою правильного аналізу є економічно обгрунтована класифікація причин, що вплинули на господарську діяльність підприємства та її результати.

До характерних особливостей методу економічного аналізу належать і **визначення та вимірювання взаємозв'язку між об'єктивними економічними показниками**. Іноді нехтування таким взаємозв'язком може призвести до некоректних висновків, а іноді – зробити аналіз узагалі неефективним. У зв'язку з цим в економічних дослідженнях жодне явище не може бути правильно інтерпретовано, якщо воно розглядається ізольовано, без зв'язку з іншими. Не можна також на основі окремо взятого явища робити загальні висновки про тенденцію розвитку об'єкта в цілому. Такий підхід призводить, як правило, до фальсифікованих висновків. Однак це зовсім не виключає можливості та необхідності логічного виокремлення певних явищ у процесі економічних розрахунків.

Метод економічного аналізу реалізується через його наукокий апарат, тобто через сукупність прийомів дослідження.

Найважливішим елементом застосування методу економічного аналізу є **технічні прийоми та способи аналізу**, які можна назвати інструментарієм аналізу. Вони використовуються на різних етапах дослідження для:

- a. первинної обробки зібраної інформації;
- b. вивчення стану та закономірностей розвитку об'єктів, що досліджуються;
- c. визначення впливу факторів на результати діяльності підприємства;
- d. підрахунку невикористаних резервів збільшення ефективності виробництва;
- e. узагальнення результатів аналізу та комплексної оцінки діяльності підприємства;
- f. обгрунтування планів економічного та соціального розвитку, управлінських рішень, різних заходів тощо.

Таким чином, найважливіші особливості методу економічного аналізу полягають в наступному:

1. Системний підхід до аналізу економічних явищ і процесів, що виражається в комплексному, взаємозалежному вивченні багатобічних зв'язків і взаємної обумовленості дії факторів організації, техніки і технології виробництва.

2. Розкладання загальних показників на їх складові елементи, деталізація їх за місцем і часом.

3. Оцінка взаємозв'язку і взаємозалежності між показниками, розрахунок величини впливу окремих факторів на результуючі показники і виявлення внутрішніх резервів підвищення ефективності діяльності підприємства. Усі показники підприємства знаходяться в тісному взаємозв'язку і взаємозалежності.

В економічному аналізі важливо не тільки знати характер взаємозв'язків показників підприємства, але і визначити кількісну величину впливу на показник кожного з діючих факторів.

4. Узагальнення результатів аналізу і розробка проектів управлінських рішень.

Метод економічного аналізу – спосіб комплексного, органічного взаємопов'язаного дослідження господарської діяльності підприємств.

Методика економічного аналізу – це сукупність аналітичних способів і правил дослідження економіки підприємства, які підпорядковані меті аналізу.

Методика аналізу може бути :

- **загальна** – система досліджень, яка застосовується при одночасному вивченні різних об'єктів економічного аналізу;

- **часткова** – конкретизує загальну методику щодо конкретного об'єкта дослідження, типу виробництва, галузі економіки.

Будь-яка методика являє собою виконання аналітичного дослідження. Під методом економічного аналізу розуміють науково обгрунтовану систему теоретико-пізнавальних

категорій, принципів, способів та спеціальних прийомів дослідження, що дають змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення і базуються на діалектичному методі пізнання.

Література [1, 3, 25, 26, 31, 32].

Тема 5. Класифікація методичних прийомів та способів економічного аналізу.

1. Методи (прийоми) економічного аналізу - ознаками класифікації.
2. Аналітичні прийоми ЕА.

Методи (прийоми) економічного аналізу класифікують за різними ознаками:

I група – Якісні (абстрактно-логічні або дидактичні):

- § аналіз;
- § синтез;
- § індукція;
- § дедукція;
- § евристичний прийом

II група – Кількісні:

- § описові;
- § аналітичні.

Кількісні прийоми дослідження дають числову характеристику економічних явищ і поділяються на описові та аналітичні .

Описові прийоми дослідження дають можливість вичнвчити розміри,масштаби,тенденції, динаміку розвитку економічних процесів, визначають стан та структуру економічних явищ, певну числову характеристику окремих напрямів діяльності підприємства.

Описові в свою чергу поділяються на:

- відносних величин;
- середніх величин;
- ряди динаміки;
- графічний;
- групування.

Аналітичні методи бувають таких видів:

1.Способи детермінованого (обумовленого) факторного аналізу:

- Ланцюгових підстановок;
- Індексний;
- Абсолютних різниць;
- Відносних різниць;
- Пропорційного ділення;
- Інтегральним;
- Балансовим .

2.Способи стохастичного (випадкового) факторного аналізу:

- Кореляційний аналіз;
- Дисперсійний аналіз;
- Компонентний аналіз;
- Сучасний багатогранний факторний аналіз.

3.Способи оптимізації показників діяльності:

- Економико-математичні;
- Теорія ігор;

- Дослідження операцій;
- Теорія масового обслуговування;
- Програмування.

Аналітичні прийоми дають можливість визначати певні значання показників, що характеризують економічні процеси, а й дослідження причинно – наслідкових залежностей між явищами, силу впливу окремих факторів на предмет дослідження.

Аналітичний метод. Можна з певністю стверджувати, що цей розділ є головним в усій теорії економічного аналізу. Економічний аналіз, як і кожна наука, вивчає свій предмет за допомогою певного методу, визначення сутності якого є першим кроком при вивченні методики аналізу.

Існує чимало різних методів. Розрізняють загальні й поодинокі методи дослідження. Якщо перші звичайно використовують майже скрізь, то поодинокі придатні для розв'язування вузького кола завдань і, як правило, в межах однієї дисципліни.

Формування нових наук і дисциплін веде до появи і нових методів наукового пізнання або пристосування до потреб дослідження вже відомих методів.

Під час аналізу використовують здебільшого добре відомі перевірені практикою методи. Насамперед це стосується методу аналізу. **Аналіз** – це розбір, розкладання, розчленування предметів або явищ на складові елементи, властивості, ознаки. Отже, виникає можливість для поглибленого вивчення складу, зв'язків, властивостей предметів та явищ. Сам процес розкладання слід проводити згідно з певними правилами, принципами.

Поділ предметів або явищ має враховувати існуючі закономірності, склад, внутрішні кордони, зв'язки, функції. Це перший принцип аналізу. Суворе дотримання цього принципу дає змогу відтворити згодом предмет у первісному вигляді.

Послідовне відокремлення частин, властивостей від предмета – вимога другого принципу аналізу.

Окремі частини, компоненти цілого відіграють не однакову роль у його функціонуванні. Серед них обов'язковим знайдеться один або кілька, які формують сутність предмета, його якісну ознаку. Тому пошук цих найважливіших ланок у предметі обумовлює третій принцип аналізу – принцип основної ланки. Врахування системної побудови предмета або систем формує четвертий принцип аналізу – принцип ієрархії.

П'ятий принцип визначає межі аналізу, ступінь його можливого поглиблення. Кінцева зупинка в дослідженні звичайно пов'язується з найпростішими елементами системи, які при цьому зберігають загальні властивості всієї сукупності. Так, товар є найпростішим елементом економічної системи.

І нарешті, шостий принцип обумовлює вибір форми аналізу. Загальновідомі такі форми аналізу: хімічний, математичний, економічний, спектральний, структурний, психоаналіз.

Виходячи з викладеного, можна дати таке визначення методу економічного аналізу: основним методом є аналітичний, за допомогою якого таке складне явище, як господарська діяльність підприємства, уявно розкладається на окремі, більш прості складові, а потім вивчаються їхні кількісні та якісні сторони, зв'язки та взаємодії.

Крім аналітичного методу, застосовують й інші методи та технічні прийоми економічного аналізу. У свої сукупності вони складають притаманну тільки цій дисципліні методику дослідження економічних явищ.

Деталізація. Більшість показників, що характеризують роботу підприємств – підсумкові. В них взаємознищуються від'ємні та додатні відхилення. Розкладання підсумкових показників дає змогу побачити суттєві відмінності та різноманітність первісних показників. Тому виникає потреба йти від загальних показників до деталізованих, послідовно розчленовуючи загальні показники на складові. Такий аналітичний прийом називають деталізацією.

Розчленування складних явищ на більш прості або складові здійснюється за такими основними напрямками: утворювальними факторами, якісними ознаками, підрозділами та часом. При проведенні аналізу тією або іншою мірою деталізуються всі загальні показники, які характеризують діяльність підприємства. Проте це не означає, що в кожному випадку проводиться глибока деталізація за кожним показником або фактором. З метою зменшення трудомісткості аналізу застосовують принцип головної ланки, який дає змогу із всієї сукупності інформації виділити найбільш важливу, яка і піддається достатньо глибокій деталізації. Насамкінець слід зауважити, що деталізація є не що інше, як одна із форм прояву аналітичного методу.

Порівняння. Якісну оцінку предметів і явищ можна дати за допомогою порівняння. Порівняння – це метод, за допомогою якого предмет (явище), що вивчається, характеризується через співвідношення, вимірювання, зіставлення з іншими одноякісними предметами (явищами). Звичайно, порівняння проводять з відомими предметами, які виконують роль еталонів певних властивостей, або ознак. Такими еталонами можуть бути норми, нормативи, планові показники, ціни, середні дані тощо.

У практиці економічного аналізу використовують різні види порівнянь. Найчастіше застосовують порівняння з поточними і перспективними планами, з фактичними показниками за минулий період, з показниками споріднених підприємств, з найвищими показниками в галузі, із середніми показниками, з показниками підприємств інших країн тощо. Порівняння може проводитися по абсолютних, відносних і середніх величинах.

Вибір об'єкта для порівняння дуже впливає на кінцеві оцінки. Тому для зіставлення треба брати такі об'єкти, які б дали змогу зробити глибоку і зважену оцінку предмета або явища, що вивчаються.

Порівняння може дати позитивні результати за умови, що порівнюються предмети, явища, показники, які можна зіставити. Тому порівнянність – одна із суттєвих проблем економічного аналізу. Щоб показники були порівняними, застосовують такі допоміжні прийоми:

- 1.Нейтралізація цінового фактора (перерахунок показників обсягу в однакову оцінку);
- 2.Нейтралізація можливих кількісних відмінностей (різні обсяги виробництва);
- 3.Нейтралізація відмінностей в структурі (наприклад, розрахунок індексів фіксованого складу);
- 4.Використання при порівнянні однакових періодів часу;
- 5.Розрахунок порівнюваних показників за єдиною методикою;
- 6.Виключення інших відмінностей в умовах роботи кількох підприємств.

Моделювання. Для вивчення складних явищ застосовують метод моделювання, за яким будують зменшені предмети або умовні подоби (образи), що замінюють у нашій уяві дійсні предмети або явища.

Моделі можуть бути матеріальними (фізичними) та абстрактними. Серед останніх слід розрізняти описові (словесні), графічні та математичні. За допомогою моделей досліджують сутність предметів і явищ найбільш простим, а подекуди і найбільш дешевим способом. Моделі дають змогу зосередити увагу дослідників на найсуттєвіших характеристиках предметів або явищ, сприяють швидкому накопиченню необхідних знань за різних умов роботи. Моделювання добре поєднується з іншими методами і технічними прийомами.

Балансовий метод. Цей метод уперше набув поширення як науковий у бухгалтерському обліку. Потім його поступово стали застосовувати і в інших науках. Так, у СРСР балансовий метод був головним в плануванні.

Використання балансового методу ґрунтується на обмеженості, кінцевості величини матеріальних ресурсів і жорстких взаємозв'язках між окремими елементами сукупності, які при цьому виникають.

У процесі аналізу в курсі вивчають баланс товарної продукції, усілякі баланси окремих відхилень, узгодженість дії факторів. Проте особливо часто застосовують сальдовий метод як різновид балансового методу. За цим методом можна визначити величину останнього фактора, якщо вже відомі сумарний вплив усіх інших (крім нього) факторів і загальна зміна результативного показника. Сальдовий метод доречно використовувати там, де прямий розрахунок впливу будь-якого фактора є технічно складним або незручним і інших міркувань (занадто трудомісткий тощо).

Проте слід дуже обережно користуватися цим методом, оскільки будь-який прорахунок на попередніх етапах автоматично призводить до помилки на останній стадії розрознунку. До речі, ця помилка має системний характер і зберігає загальний баланс показників або факторів.

Література [2, 13, 20, 22, 30, 33].

Тема 6. Система комплексного ЕА і оцінки господарської діяльності.

1.Передумови створення комплексного економічного аналізу, його сутність та основні принципи.

2.Схема змісту комплексного аналізу.

Визначення системного аналізу та його задачі

Розвиток ринкових відносин в Україні потребує підвищення ефективності виробництва. Ефективність виробництва характеризується порівняно невеликою кількістю показників. Але на кожен з таких показників впливає ціла система факторів. Для дослідження впливу факторів на кожний показник необхідний комплексний системний підхід. Системний підхід — важлива вимога до економічного аналізу як функції управління виробництвом. В основі такого підходу має бути системний аналіз. Поняття системного підходу та системного аналізу є досить близькими, хоч між ними є певні відмінності (розбіжності). Так, системний підхід кристалізує вміння правильного використання спеціальних методів аналізу і не дає готового набору рецептів розв'язання проблеми. Системний аналіз виконує "роль каркасу", що об'єднує всі необхідні методи, знання та дії для розв'язання проблеми.

Нині значного поширення набуло використання персональних комп'ютерів та створення комп'ютерних систем у рамках окремих підприємств. Де значно розширює можливості практичного використання системного аналізу для прийняття управлінських рішень.

Системний аналіз — це сукупність визначених наукових методів і практичних прийомів вирішення різноманітних проблем, що виникають у всіх сферах цілеспрямованої діяльності суспільства, на основі системного підходу і подання об'єкта дослідження у вигляді системи. Характерним для системного аналізу є те, що пошук кращого вирішення проблеми починається з визначення й упорядкування цілей діяльності системи, при функціонуванні якої виникла дана проблема. При цьому установлюється відповідність між цими цілями, можливими шляхами рішення виниклої проблеми і потрібними для цього ресурсами. Системний аналіз характеризується головним чином впорядкованим, логічно обґрунтованим підходом до дослідження проблем і використання існуючих методів їхнього вирішення, що можуть бути розроблені в рамках інших наук.

Системний аналіз призначений для вирішення в першу чергу слабкоструктуризованих проблем, тобто проблем, склад елементів і взаємозв'язків яких встановлений лише частково, що виникають, як правило, у ситуаціях, що характеризуються наявністю фактора невизначеності і містять елементи, які не можна формалізувати та перекласти на мову математики.

Одна з задач системного аналізу полягає в розкритті змісту проблем, що стоять перед керівниками, які приймають рішення, настільки, щоб їм стали очевидні всі основні наслідки рішень і їх можна було б враховувати у своїх діях.

Системний аналіз допомагає відповідальній за ухвалення рішення особі більш вимогливо підійти до оцінки можливих варіантів дій і вибрати найкращий з них з урахуванням обліку додаткових факторів, що не можна формалізувати, та моментів, що можуть бути невідомі фахівцям, що готують рішення. Методологія системного аналізу — це методологія, яка дає характеристику компонентів наукового дослідження, його об'єкта, предмета аналізу, задачі дослідження, сукупності дослідницьких засобів, необхідних для вирішення задачі даного типу, а також формує уявлення про послідовність руху дослідження у процесі розв'язання задач.

2.Схема змісту комплексного аналізу.

Одним з основних напрямів сучасної науки є комплексне дослідження явищ і процесів промислових підприємств є стрижнем методології комплексного економічного аналізу. Системний підхід передбачає використання таких елементів діалектичної логіки:

- об'єктивність і повнота розгляду проблем і явищ;
- аналіз соціально-економічних процесів у динаміці та розвитку;
- вивчення явищ у взаємозв'язку і взаємозалежності;
- історичний підхід до вивчення явищ,

Під системним економічним аналізом слід розуміти сукупність наукових методів і практичних прийомів розв'язання складних економічних проблем. Він базується на використанні категорій системи як єдності взаємопов'язаних елементів, які спільно діють для досягнення спільної мети.

Виробничо-економічна система, до яких належить підприємство, має такі властивості:

- ієрархічність;
- багатокритеріальність;
- автономність;
- динамічність (інерційність);
- невизначеність;
- само організованість;
- адаптація.

Ієрархічність системи економічного аналізу не означає і не виражає ієрархію підпорядкування на підприємстві, а передбачає, що оптимізація на верхніх рівнях менеджменту регулююче впливає на локальні рівні, а оптимізація локальних рівнів визначає зону вибору параметрів дії системи (підприємства) на верхніх рівнях.

Багатокритеріальність передбачає наявність багатьох шляхів досягнення мети діяльності підприємства, і для визначення найкращого варіанту її реалізації необхідно здійснити оптимізаційні розрахунки. Визначальними є виробничі і фінансово-економічні критерії.

Автономність характеризується відносною самостійністю у виробі форм і методів та організації виробничо-господарської діяльності в умовах ринку.

Динамічність (інерційність) функціонування підприємства полягає в тому, що при обґрунтування аналітичних результатів необхідно врахувати їх кінцеві наслідки для всієї виробничої системи і розглядати (імітувати) результативність аналітичних висновків протягом тривалого періоду.

Невизначеність проявляється в тому, що вихідні дані діяльності підприємства не можна вважати однозначними. Значна частина вхідної інформації про перспективи розвитку підприємства (стійке забезпечення ресурсами, параметри виробництва і реалізації) залишається невизначеною. Це, з одного боку, робить неможливим однозначний розрахунок майбутнього стану підприємства на ринку, а з другого, - ускладнює прийняття рішень про його розвиток.

Самоорганізованість і адаптація - це можливість пристосування виробничої системи до зміни ринкового середовища під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів.

Методологія системного економічного аналізу діяльності підприємства передбачає наступну послідовність реалізації окремих етапів аналітичного процесу, визначених принципами системних досліджень.

На першому етапі визначають мету, завдання та умови функціонування підприємства. Його діяльність розглядають у виробничому і фінансовому аспектах. У виробничому аспекті виділяють три елементи: ресурси виробництва, виробничий процес і результати виробництва; у фінансовому аспекті - авансування капіталу, обіг виробничого та комерційного капіталу, віддачу (дивіденди) авансового капіталу.

На другому етапі виділяють технічні, економічні, соціальні, екологічні та інші параметри діяльності підприємств, тобто системну показників (синтетичних, Аналітичних, абсолютних і відносних, кількісних і якісних). Вибір необхідної і достатньої кількості та системи показників визначається методикою аналізу.

На третьому етапі складається загальна модель (схема системи аналітичних досліджень, встановлюються її головні компоненти, функції, взаємозв'язки, виділяються окремі підсистеми, які характеризують підпорядкованість її елементів. В умовах переходу до ринку загальна аналітична модель суттєво змінюється, розширюється зона аналітичних досліджень, виявляються і оцінюються нові фактори та умови економічного зростання. Можна виділити три аналітичних комплекси: а) аналіз потенційних можливостей варіантів прогресивного розвитку; б) аналіз економічних результатів (очікуваних чи досягнутих) господарювання; в) аналіз ефективності заходів, спрямованих на зміцнення економічного стану підприємств на ринку.

Література [11, 21, 27, 38].

Тема 7. Проблеми і перспективи розвитку економічного аналізу.

1. Розглянути проблеми і перспективи розвитку економічного аналізу.

Усе, що було розроблене раніше, це надійний фундамент для практичного використання економічного аналізу за нових умов. Але перебудова господарського механізму, орієнтація його на ринкові відносини потребують перегляду, традиційних прийомів дослідження і засвоєння багатьох нових економічних категорій. Важливе значення має комерційний розрахунок, який означає максимальне використання економічних важелів для підвищення ефективності виробництва. Проте його широке впровадження є неможливим без глибокого аналізу діяльності підприємств і їхніх підрозділів. Це пояснюється тим, що економічний аналіз сприяє поширенню світового досвіду, прогресивних форм управління, запровадження передової техніки і технології, забезпечує можливість розпізнавання закономірностей і прогресивних явищ.

Важливим завданням економічного аналізу за сучасних умов є дослідження комерційного ризику. В економічних структурах розвинутих держав існують спеціальні науково-дослідні підрозділи, що розробляють методику такого аналізу.

Ринкова економіка характеризується динамічністю ситуацій. Це стосується підприємства і його зовнішнього середовища. За цих умов першорядну роль відіграє

комерційний ситуаційний аналіз, заснований на комп'ютерній технології обробки оперативних інформаційних масивів. Він уможлиблює оперативне керування маркетинговою діяльністю підприємств.

Створення комплексних автоматизованих систем комерційної інформації – завдання досить складне, але, як показала міжнародна практика, цілком здійсненне.

Перед економічним аналізом як наукою за сучасних умов розвитку економіки постало багато проблем. Насамперед належить створити єдину систему економічного аналізу, яка б інтегрувала аналіз діяльності на всіх рівнях. З цим має бути пов'язана і система різнострокових прогнозів, що базувалися б на закономірностях, тенденціях і резервах, виявлених аналізом.

Треба створити єдину обґрунтовану систему оцінних показників ефективності господарювання підприємств і їхніх підрозділів. Існує також необхідність у підвищенні оперативності економічного аналізу, удосконаленні організаційних форм аналітичної роботи і перебудові інформаційних потоків.

Варто також запозичити досвід розвинутих країн з організації та методики аналізу кон'юктури ринку.

Щодо перспектив розвитку економічного аналізу доцільно звернутися до тих його методичних і організаційних засад, які протягом десяти років формувалися у США.

Вирішення актуальних проблем аналізу потребує широкого застосування економічно-математичних методів, електронно-обчислювальної техніки і персональних комп'ютерів. Це дасть змогу скоротити протяжність інформаційних потоків, знизити ймовірність помилок під час добору й передавання даних.

Дуже важливим є розроблення багатоваріантних розв'язань аналітичних задач та методика вибору з них того варіанта, який буде оптимальним для заданих параметрів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білуха, М.Т. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. [Текст] / М. Т. Білуха. - К.: Цент навчальної літератури 2008. - 690 с.
2. Бланк, И. А. Основы финансового менеджмента: підручник. В 2 т. [Текст]/ И.А.Бланк. - К.: Ника-Центр, 2009. - 512 с.
3. Богатко, Н.Г. Облік та аналіз фінансових інвестицій: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 [Текст] / Н.Г. Богатко; Харк. держ. акад. технології та орг. харчування. - Х., 2009. - 17 с.
4. Бровкова, Е. Г., Внешнеэкономическая деятельность: підручник. [Текст]/ Е. Г. Бровкова, И. П. Продиус. - К.: Сирин, 2008. - 196 с.
5. Ващенко, Л. О. Інформаційне та методичне забезпечення аналізу фінансового стану підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 [Текст] / Л. О. Ващенко; Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. - К., 2015. - 20с. : іл.
6. Гречина, І.В. Оціна інвестиційної привабливості торговельних підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 [Текст]/ І.В. Гречина; Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі. - Донецьк, 2008. - 19 с : іл.
7. Чумаченко, М.Г. Економічний аналіз [Текст]: навч. посібник / М. А. Болюх [та ін.]; ред. М. Г. Чумаченко; Київський національний економічний ун-т. - 2.вид., перероб. і доп. - К.: КНЕУ, 2013. - 555 с. - ISBN 966-574-416-X.
8. Спіфанов, А.О. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: монографія / А.О. Спіфанов, Н.А. Дехтяр, Т.М. Мельник, І.О. Школьник та ін. / За ред. доктора економічних наук А.О. Спіфанова. - Суми: УАБС НБУ, 2007. - 286 с
9. Ионин, Е.Е. Система показателей оценки имущественного положения предприятий: монография [Текст] / Е.Е.Ионин. - Донецк: Юго-Восток, 2010. - 431 с.

10. Ізмайлова, К. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. [Текст] / К.В. Ізмайлова. - К.: МАУП, 2011. - 152 с, С. 73-82.
11. Купалова, ГЛ. Теорія економічного аналізу [Текст]: навч. посібник / Г. І. Купалова. - К: Знання, 2008. - 639 с. - ISBN 978966-346-497-8.
12. Петряєва, З. Ф. Організація і методика економічного аналізу [Текст]: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни/ З. Ф. Петряєва, Г. Г. Хмеленко; Харківський національний економічний унт. - Х. : ХНЕУ, 2009. - 236 с. - ISBN 978-966-676-304-7.
13. Ковальчук, Т.М. Теорія економічного аналізу [Текст]: навч.-метод. посіб. / уклад. Т. М. Ковальчук; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : Рута, 2008. - 392 с. - ISBN 978-966-568-948-5.
14. Прокопенко, І.Ф. Методика і методологія економічного аналізу [Текст]: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / І. Ф. Прокопенко, В. І. Ганін. - К. : ПУЛ, 2008. - 430 с. - ISBN 978966-364-569-8.
15. Андреева, Г. І. Економічний аналіз [Текст]: навч.-метод. посібник / Г. І. Андреева. - К. : Знання, 2008. - 263 с. - (Серія "Вища освіта ХХІ століття"). - ISBN 978-966-346-365-0.
16. Ковалев, В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры: учебник. [Текст]/ В.В. Ковалев. - М.: Финансы и статистика, 2011. - 560 с.
17. Ковалев, В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. [Текст] / В.В. Ковалев. - М.: Финансы и статистика, 2007. - 385 с.
18. Коваленко, А.Г. Облік і аналіз фінансових інвестицій (на прикладі промислових підприємств України): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / А. Г. Коваленко; Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. - К., 2009. - 18 с.
19. Кононенко, О. Анализ финансовой отчетности: учебное пособие [Текст] / О. Кононенко. - Х.: Фактор, 2012. - 144с.
20. Корінько, М. Д. Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації: теорія, методологія, організація : [моногр.] / М.Д. Корінько - К.: ІВЦ Держкомстату України, 2011. - 429 с.
21. Кожанова, Є. П. Економічний аналіз [Текст]: навч. посіб. / Є. П. Кожанова [и др.] ; Харківський національний економічний унт. - 3-є вид., допр. і доп. -. Х.: ВД "ІНЖЕК", 2009. - 344 с. - ISBN 978-966-392-241-6.
22. Козак, І. І. Економічний аналіз [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. І. Козак; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - 2-ге вид. - Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2010. - 217 с. - ISBN 978-966-8687-57-0.
23. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз [Текст] : підручник / Г. І. Кіндрацька [и др.]. - 3-тє вид., перероб. і доп. - К. : Знання, 2008. - 487 с. - ISBN 978-966-346-592-0.
24. Шкарабан, С.І. Організація і методика економічного аналізу (Збірник задач) [Текст]: для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / С. І. Шкарабан [та ін.]; Тернопільський національний економічний ун-т. Кафедра економічного аналізу. - Т. : ТНЕУ, 2009. - 176 с.
25. Тарасенко, Н. В. Економічний аналіз [Текст]: навч. посібник для студ. вищ. закладів освіти / Н. В. Тарасенко. - ж 4-те вид., стер. - Л. : Новий Світ-2000, 2008. - 344 с. - ISBN 966-7827-31-3.
26. Косова, Т.Д. Фінансові інститути в системі управління інвестиційним процесом [Текст]: моногр. / Т.Д.Косова; ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського. - Донецьк, 2008. - 338 с.
27. Краснокутська, НС. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навчальний посібник. [Текст]/ НС. Краснокутська. - Київ: Центр навчальної літератури, 2015. - 352 с.
28. Лазаришина, І. Д. Методологія та організація економічного аналізу: навчальний посібник. [Текст] / І.Д. Лазаришина. / Український держ. ун-т водного господарства та природокористування. - Рівне : УДУВГП, 2014. - 112 с.

29. Мамаева, Т. О. Потенціал підприємства: формування та оцінювання: конспект лекцій для студентів. [Текст] / Т.О. Мамаева, В.І. Торкатюк, Н.М. Золотова, М.П. Пан. - Харків: ХНАМГ, 2010. - 154 с.
30. Масютин, С. А. Корпоративное управление: опыт и проблемы : монография [Текст]/ С. А. Масютин. - М. : Финстатинформ, 2013. - 280 с.
31. Мних, СВ. Економічний аналіз діяльності підприємства [Текст]: підручник / Є. В. Мних; Київський національний торговельно-економічний ун-т. - К., 2008. - ISBN 966-629-312-9.
32. Мочаліна, З. М. Економічний аналіз (модульний варіант). Навч. посібник. [Текст] / З.М. Мочаліна, В.Т. Плакіда, А.Є.Ачкасов. - Харків: ХНАМГ, 2010. - 408 с.
33. Нитецкий, В.В. Финансовый анализ в аудите. Теория и практика. [Текст] / В.В. Нитецкий. - М.: Дело, 2001. - 256 с.
34. Бутинець, Ф.Ф. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності :навчальний посібник. [Текст] / За ред. Ф.Ф. Бутинця - Житомир: ПП. "Рута", 2011. - 544 с.
35. Оліфіров, О. В. Контролінг інформаційної системи підприємства: навчальний посібник. [Текст] О.В. Оліфіров. - Донецьк : До-нДУЕТ, 2013. - 326 с.
36. Олійник, О. В. Розвиток економічного аналізу в умовах ін-ституційних змін. [Електронний ресурс] / О. В. Олійник. - Житомир: ЖДТУ, 2008. - 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.
37. Петряєва, З. Ф. Організація і методика економічного аналізу: навч. посіб. [Текст] / З.Ф. Петряєва, Г.Г. Хмеленко. - Х.: ХНЕУ, 2008. - 240 с.
38. Попович, П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання [Текст]: підручник / П. Я. Попович. - 3-тє вид., пере-роб. і доп. - К. : Знання, 2008. - 630 с. - (Серія "Вища освіта XXI століття"). - ISBN 978-966-346-471-8.
39. Прокопенко, І. Ф., Методика і методологія економічного аналізу: навч. посібник. [Текст] / І.Ф. Прокопенко, В.І. Ганін. - К. : ПУЛ, 2008. - 430 с.
40. Савицька, Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємств. [Текст] / Г.В. Савицька. - К.: Знання, 2014. - 654 с.
41. Садеков, А. А. Инвестиционная привлекательность предприятия (методология и методика оценки): монография [Текст] / А. А. Садеков, Н. А. Лисова; Донец. гос. ун-т экономики и торговли. - Донецк : ДонГУЭТ, 2011. - 270 с.
42. Сопко, В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: підручник [Текст] / В.В. Сопко, В.П. Завго-родній. / Київський національний економічний ун-т. - К. : КНЕУ, 2014. - 411с.
43. Сухарев П. М. Економічний аналіз в системі податкового контролю: організація і методика: навч. посібник. [Текст] / П.М. Сухарев, Л.О. Сухарева, О.О. Назаренко, О.Л. Павліченко, ЯЛ. Глущен-ко. - Донецький держ. ун-т економіки, торгівлі ім. М.Туган-Барановського - Донецьк: ДонДУЕТ, 2015. - 124 с.
44. Сухарев, П.М. Фінансовий аналіз: навчальний посібник [Текст] / П.М. Сухарев, Т.Д. Косова, І.В. Сіменко. - Донецьк: ДонДУЕТ, 2012. - 299 с.
45. Уемов, А. И. Системный подход и общая теория систем [Текст]/ А. И. Уемов. - М. : Мысль, 2008. - С. 8-54.
46. Фаріон, І. Д. Організація обліку, контролю й аналізу: навч. посібник [Текст] / І. Д. Фаріон, І.В. Перезовова. / Тернопільський національний економічний ун-т. - Т.: Економічна думка, 2010. - 714 с.
47. Чигринська, О.С. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. [Текст] / О.С. Чигринська, Т.М. Власюк. - К.: Центр навчальної літератури, 2014. - 232 с.
48. Янковский, Н.А. Повышение эффективности внешнеэкономической деятельности крупного производственного комплекса: монография. [Текст] / Янковский Н.А.; Донецк: ДонГУ. - Донецьк, 2010. - 430 с